

Посмітна Вікторія Віталіївна,
доцент кафедри юридичного
документознавства Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент

ІНДИКАТОРИ МАНПУЛЯТИВНОГО МОВНОГО
ВПЛИВУ В ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Спілкування в сучасному суспільстві характеризується значним зростанням можливостей мовного впливу. Однією з найбільш гострих проблем сьогодення є здійснення прихованого

впливу на масову свідомість і на окрему особистість. Сучасний соціальний контекст спонукає вивчати застосування маніпуляцій не тільки в рекламній та політичній площинах, а й у галузевій комунікації. Особливо актуальним є дослідження маніпулятивного впливу в професійній комунікації українських поліцейських.

Маніпулювання вивчається переважно в аспекті психології. Маніпулятивний вплив, хоча й має психологічну природу, проте здійснюється мовними засобами, а отже, виявляти та нейтралізувати його можна не тільки на психологічному, а й на мовному рівні.

Мета дослідження - виявити індикатори маніпулятивного мовного впливу в професійній комунікації працівників поліції.

Аналіз теоретичних джерел [1; 2; 3; 4] дозволяє інтерпретувати маніпулятивний вплив як прихований вид мовно-психологічного впливу, спрямований на збудження в реципієнта намірів, що відповідають комунікативним інтенціям суб'єкта впливу.

Маніпулятивний вплив може бути деструктивним і недеструктивним. Деструктивний вплив націлений на шкідливі для адресата наслідки, тому важливо вміти виявляти як сам факт прихованого впливу, так і його деструктивну чи недеструктивну спрямованість.

Виявити маніпулювання та визначити його спрямованість дозволяють засоби мовного впливу, які обирає маніпулятор, керуючись своїми позамовними цілями.

Визначимо позамовні цілі, що можуть спричинити застосування маніпулятивного впливу до поліцейського: проникнути на заборонену територію; отримати секретну інформацію; спонукати до виконання певних дій; уникнути відповідальності за свої дії; приховати та пронести заборонені речі; заволодіти зброєю; спровокувати конфлікт, силові дії; приховати або викривити певні факти тощо.

Відповідно до позамовних цілей виділимо основні комунікативні наміри у спілкуванні маніпулятора з працівником поліції: 1) «приспати» пильність, знизити критичність сприймання інформації; 2) порушити емоційну рівновагу, дезорганізувати.

Від позамовних цілей і відповідних комунікативних намірів залежить вибір засобів мовного впливу, які можуть слугувати індикаторами маніпулювання. Серед індикаторів маніпулятивного мовного впливу на поліцейського вважаємо за необхідне виділити такі:

невідповідність змісту мовлення його темпові, інтонації, позамовним елементам спілкування - це все зовнішні ознаки хитрування;

засоби, що дозволяють стереотипізувати ситуацію, знизити критичність мислення і таким чином досягти від адресата очікуваних дій: фіксування рольових стереотипів і «ярликів», нав'язування ролей, віднесення до тієї чи іншої категорії людей (*Ви, як людина розумна, не можете не зрозуміти; Ви, як представник поліції, повинні...; Ви ж чоловік, ви не можете не допомогти дівчині; Ви ж дівчина, не можна бути такою суворою*), хибне узагальнення (*Невже всі поліцейські такі байдужі до чужих проблем?*), викривлення думки співрозмовника (*Ви хочете мене образити?; Отже, Ви хочете, щоб я тут мерзла?*), акцентування на відмінностях (*У Вас, звичайно, зброя; Сила на Вашому боці*), посилення на авторитеті (*Ваш керівник мені дозволив*);

засоби, що дають змогу драматизувати ситуацію і в результаті контролювати поведінку співрозмовника: надмірне вживання слів з емоційно-експресивним забарвленням (позитивним або негативним), нетактовність (*Ти що, тупий? Ніяк не второпав?*), намагання обмежити реципієнта в часі (*Вирішуйте швидше, за хвилину буде пізно*) або у варіантах вирішення проблеми (*У нас немає іншого виходу*), нав'язування своїх послуг (*Давайте я допоможу, так буде швидше*), гіперболізація (*Якщо я запізнюся через вас, то втрачу роботу*);

- окремо слід виділити засоби, що спричиняють формування негативного іміджу, передусім це стосується спілкування зі ЗМІ: підміна понять (*Чому ви захищаєте злочинну владу?* - не владу, а закон; *Ви виступаєте проти народу?* - навпаки, поліція захищає народ від тих, хто порушує закон); підміна понять часто поєднується з навішуванням ярликів (*запроданці, перевертні в погонах*) - за допомогою

таких засобів легко викликати розгубленість, спровокувати конфліктну мовну поведінку;

прийоми, що дозволяють зменшити дистанцію між співрозмовниками, допомагають маніпулятору стати «своїм» і тим самим знизити критичність сприймання інформації: постійне підкреслення спільності інтересів (*Ми так само відстоюємо права громадян*), заспокоювання (*Не хвилюйтеся, мене не помітять*), зіставлення з можливим негативним явищем (*Я ж не з кулеметом хочу пройти*), зближення (*Я вас розумію, вам не можна, але...*), використання техніки відзеркалення: підлаштування під темп мовлення, інтонацію співрозмовника, повторення його слів і граматичних конструкцій;

засоби, що викликають у реципієнта відчуття своєї значущості й одночасно відповідальності за співрозмовника: прохання дозволити заборонені дії або допомогти, пояснити (*Ви ж усе тут знаєте, поясніть.; Ви ж сильний, допоможіть.; Ви ж тут головний, дозвольте.*), підтакування (*Так, я розумію, звичайно, але я тільки на секунду*);

засоби, що свідчать про прагнення відволікти увагу, знизити аналітичність мислення: компліменти, лестощі (*Я звернувся до вас, тому що одразу видно, ви людина добра, здатна зрозуміти; У вас така красива форма, а зброя яка, можна подивитися ближче? А як нею користуватись?*), невинувата зміна теми (*А ви не знаєте, чому сьогодні вранці перекривали дорогу?*), зміщення акцентів на другорядні деталі (*Що означає цей ваш значок?*), акцентування на особистих проблемах співрозмовника (*У вас таке складне завдання, ви, мабуть, так утомились*), уникнення прямих відповідей на запитання (*Те, що ви запитуєте, не має відношення до справи*), прагнення обговорити, прокоментувати ситуацію, щоб випитати інформацію (*Надовго ви тут? Та вас же мало. Ви, здається, без зброї*).

Усі названі засоби можуть використовуватися не тільки з метою маніпулювання, а й з метою здійснення відкритого мовного впливу, і в цьому полягає складність ідентифікації маніпуляцій.

Уважаємо, що для з'ясування того, чи дійсно маніпулятивний вплив застосовується, поліцейському необхідно

(відповідно до виділених вище індикаторів маніпулювання та цілей його застосування): по-перше, вміти виявляти хитрування, сприймати його як сигнал до більш критичного аналізування інформації та мовної поведінки співрозмовника; по-друге, намагатися визначити істинні наміри мовця і тільки після цього приймати рішення стосовно подальших дій.

Виявлення маніпулятивного впливу - це перший крок до його нейтралізації.

Усвідомлення поліцейським небезпеки маніпулятивного мовного впливу під час виконання завдань службової діяльності, знання індикаторів маніпулювання, можливих цілей його застосування допоможе вчасно помітити і, критично проаналізувавши ситуацію, нейтралізувати вплив маніпулятора-порушника. Уміння виявляти прихований мовний вплив - необхідна умова професійної компетентності працівника поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита \[Электронный ресурс\] / Е. Л. Доценко. - СПб. : Речь, 2004. - Режим доступа : <http://www.rech.spb.ru>.](#)

2. Мовна комунікація в діяльності сил охорони правопорядку: теоретичні засади галузевої комунікації : монографія / [Л. М. Пелепейченко, О. Г. Михайлова, В. В. Посмітна та ін.] ; за ред. д. філол. наук, проф. Л.М. Пелепейченко. - Харків : АВВ МВС України, 2009. - 272 с.

3. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація» / В. В. Різун. - К. : ВЦ «Просвіта», 2008. - 260 с.

4. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева та ін.] ; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. - 2-ге вид. - К. : ЗАТ «ВПОЛ», 2011. - 248 с.